Katsaus 14.3.2018

Sote-toimintaympäristö muuttuu – uudenlaista osaamista tarvitaan

Sote-uudistus on siirtymässä vaiheeseen, jossa esiin nousee paljon konkreettisempia asioita yritystoiminnan kannalta, kuin tähän mennessä on ollut esillä. Sote-uudistus merkitsee uudenlaista toimintaympäristöä kaikille alan toimijoille. Uudistuksen jälkeisessä maailmassa yritysten sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden on toimittava palvelujärjestelmäkokonaisuutena. Tulevilla maakunnilla on myös ensiarvoisen tärkeä rooli kannustajana monituottajuuteen ja erikokoisten yritysten toimintaedellytyksien mahdollistajana alueellisesti. Lisäksi on tärkeää luoda jo nyt verkottumismahdollisuuksia yritysten keskinäiselle ja myös sektori- ja toimialarajat ylittävälle verkostoitumiselle. On kaikkien osapuolten etu, että monipuolinen tuottajuus toteutuu myös alueellisesti ja että tarjolla on markkinoiden avautuessa palveluja, joita asiakkaat haluavat valita.

Uusi toimintaympäristö myös edellyttää uudenlaista osaamista kaikilta osapuolilta. Maailma, jossa asiakkaat valitsevat ja äänestävät ”jaloillaan” edellyttää muiden muassa monipuolista ennakointi-, markkinointi- ja liiketoimintaosaamista. Samanaikaisesti kansallisen sote-uudistuksen kanssa tapahtuu myös digitalisaation ja muun teknologisen kehityksen valtavirtaistuminen osaksi palveluja. Sote-uudistukseen liittyvä odotusaika onkin syytä hyödyntää uudenlaisen toimintaympäristön ja siihen liittyvän osaamisen tunnistamiseen ja hankkimiseen. Sosiaali- ja terveyspalvelujen alan tuoreen pk-toimialabarometrin (I/2018) mukaan alan pk-yritykset ovatkin panostaneet suhteellisesti enemmän henkilöstön koulutukseen, kuin mitä syksyn otoksen perusteella oli tilanne.

Sote-uudistus tarjoaa mahdollisuuksia myös alan pienille yrityksille. Asiakkaat arvostanevat joustavia, paikallisia ja pitkiin, luotettaviin asiakassuhteiseen perustuvia laadukkaita palveluja, mikä on alan mikro- ja pk-yritysten vahvuus. Nämä mahdollisuudet tulee kuitenkin tunnistaa ja niitä tulee kaikin tavoin myös edistää. Uusi toimintaympäristö vaatii osin myös uudenlaisia ratkaisuja, kuten esimerkiksi uudentyyppisiä kumppanuus- ja organisoitumismalleja. Näiden näkökulmien edistämiseksi TEM ja Sitra ovat käynnistäneet pk-yritysten liiketoimintamahdollisuuksista sote-alalla selvityshankkeen, jonka tulokset julkaistaan seminaarin yhteydessä Helsingissä 11.4.2018. Lisäksi suunnitteilla on alan pk-yrityksille suunnattu maakuntakierros syksyksi 2018.

Sote-uudistus etenee nopeaan tahtiin

Sote-uudistuksen osalta on tapahtunut paljon viime kuukausien aikana. Valinnanvapauslain uusi luonnos julkaistiin 19.10.2017, jonka jälkeen se oli lausuntokierroksella joulukuun puoliväliin saakka. Loppuvuodesta 2017 hallitus myös sopi keskeisistä täsmennyksistä koskien valinnanvapauslakia. Täsmennyksissä muiden muassa luovuttiin erikoissairaanhoidon asiakassetelien velvoittavuudesta ja vähennettiin sote-keskuksissa tarjottavien erikoisalojen määrää neljästä kahteen. Maakunnat voivat myös aiempaa paremmin määritellä tarjottavat erikoisalat ottaen huomioon alueen palvelutarpeet, yhdenvertaisuuden ja palveluketjujen sujuvuuden.

Lainsäädännön arviointineuvosto otti kantaa valinnanvapauslain luonnokseen 16.2.2018. Arviointineuvoston lausunnossa on erikseen otettu kantaa yritysnäkökulmaan ja esitetty vaikutusten arvioinnin täsmentämistä esimerkiksi markkinoiden avautumiseen, vaikutuksiin erikokoisiin yrityksiin, korvauksiin sekä markkinoiden alueelliseen jakautumiseen. Hallitus antoi uuden esityksen valinnanvapauslaiksi 8.3.2018 ja lain olisi tarkoitus astua voimaan kesällä 2018. Valinnanvapauslakiesitys ja sote-järjestämislakiesitys käsitellään yhdessä.

Hyvinvointiparadigma mahdollisuutena

Suomella olisi nyt mahdollisuus profiloitua ennaltaehkäisyn ja terveydenedistämisen sekä vaikuttavuustiedon edelläkävijänä. Sote-uudistus toimii merkittävänä ajurina siinä, että vaikuttavuustieto ja -mittarit saavat aivan uudenlaista merkitystä ja kysyntää. Vaikuttavuusmittauksen kehittyminen ja muut teknologiset innovaatiot luovat alan yrityksille valtavasti erilaisia liiketoimintamahdollisuuksia. Ne myös luovat terveydenhoitoalalla mahdollisuuden siirtyä todellisen ennaltaehkäisyn ja terveyden edistämisen suuntaan, ja tälle osaamiselle olisi paljon kysyntää myös maailmalla.

Henkilöstömäärä tulee kasvamaan sote-uudistuksen myötä

Vuosi	Yritysten lukumäärä	Henkilöstön lukumäärä	Liikevaihto 1000€
2014	18 653	64 129	5 582 352
2015	18 661	67 490	6 058 593
2016	18 423	70 960	6 660 418

Taulukko 1: *Terveys- ja sosiaalipalvelujen alan yritysten lukumäärän, henkilöstömäärän ja liikevaihdon kehitys vuosina 2014−2016. (TOL 2008, Q) Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.*

Terveys- ja sosiaalipalvelujen alan yritysten henkilöstömäärä on kokonaisuutena jatkanut kasvuaan. Henkilöstömäärä on kasvanut 20−49 henkeä työllistävissä yrityksissä ja suuremmissa yli ≥100 henkilöä työllistävissä yrityksissä. Sen sijaan henkilöstömäärän lasku on kohdistunut pienimpiin alan yrityksiin (≤ 19 henkilöä) ja toisaalta 50−99 henkilöä työllistäviin yrityksiin ja erityisesti kaikkein pienimpiin (≤ 4 henkilöä), joissa henkilöstömäärä laski peräti noin 11 prosentilla vuodesta 2015 vuoteen 2016.

Tarkasteltaessa terveys- ja sosiaalipalvelujen alan henkilöstömäärän viimeaikaista kehitystä alatoimialakohtaisesti voidaan kuitenkin havaita melko suuria vaihteluita ja eroja (Tilastokeskus, toimialakohtainen suhdannepalvelu, tiedot ulottuvat 9/2017 asti). Esimerkiksi terveydenhuollon laitospalvelujen alan henkilöstö on ollut pitkään roimasti laskusuuntainen, laskun tasoittuessa kuitenkin viime aikoina, kun taas muiden terveyspalvelujen henkilöstö yhdessä hammaslääkäri- ja lääkäripalvelujen henkilöstön kanssa on kasvanut reilusti, nostaen koko terveyspalvelujen alan henkilöstömäärän kehityksen positiiviseksi. Myös sosiaalihuollon hoitolaitosten henkilöstömäärä on ollut reilusti laskusuuntainen, kun taas vanhusten- ja vammaisten asumispalvelujen henkilöstömäärä on kasvanut. Sen sijaan muiden sosiaalihuollon laitospalvelujen henkilöstömäärä on vaihdellut viime vuosina paljon. Kuvassa 1 on kuvattu henkilöstömäärän kehitys terveys- ja sosiaalihuollon laitos- ja avopalvelujen osalta sekä lähivuoden ennuste.

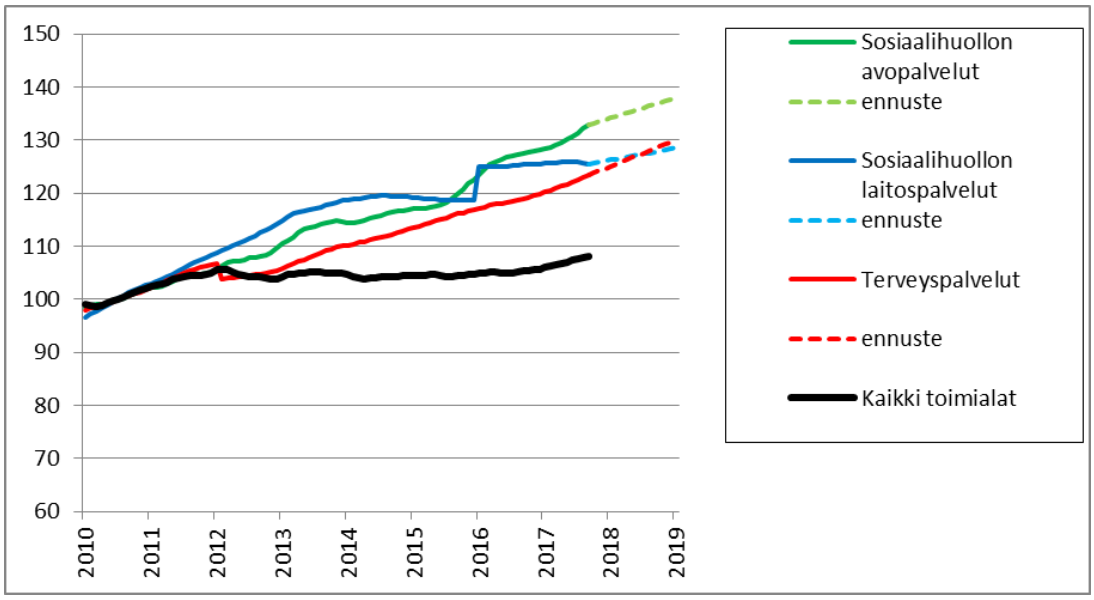

***Kuva 1**: Henkilöstömäärän kehitys ja lähiajan ennuste, Terveys- ja sosiaalipalvelut (TOL 2008, luokat 86−88) pl. julkinen sektori (2010 = 100). Lähde: Tilastokeskus, toimialakohtainen suhdannepalvelu.*

Terveys- ja sosiaalipalvelujen henkilöstömäärän (pl. julkinen sektori) kasvutrendi on ollut suurempaa kuin kaikilla toimialoilla keskimäärin. Sote-uudistus ja valinnanvapauslainsäädäntö on nyt edennyt ja samanaikaisesti talous on elpynyt. Valinnanvapauslain astuttua voimaan alan kokonaishenkilöstömäärä tulleekin kasvamaan reilusti. Myös muu alan kysyntä voimistuu. Edelleen kuitenkin tietyistä osaajista käytäneen kilpailua ja tämä rajoittaa alan yritysten henkilöstömäärän kasvua – kasvunäkymistä huolimatta. Myös sosiaali- ja terveysalan pk-yritysbarometrin (I/2018) mukaan alan suhdannenäkymät henkilökunnan määrän osalta ovat jonkin verran parantuneet viime syksystä.

Suurempien yritysten määrä ja toimialan liikevaihto myös kasvussa

Alan yritysten kokonaismäärä on vuosien 2015 ja 2016 välillä laskenut. Yritysmäärän lasku on kohdistunut erityisesti pienempiin alan yrityksiin (≤ 19 henkeä) sekä 50−99 henkeä työllistäviin yrityksiin. Sen sijaan 20−49 henkeä työllistävien yritysten ja ≥ 100 henkeä työllistävien yritysten määrä on vastaavana aikana noussut. Ainakin osin yritysten määrän muutokset liittyvät alalla tehtyihin yrityskauppoihin, joita on tehty viime vuosina runsaasti. Nämä yrityskaupat jatkunevat vielä suurten yritysten valmistautuessa sote-uudistukseen.

Toimialan liikevaihto on kasvanut tarkasteltaessa terveys- ja sosiaalipalvelualaa kokonaisuutena (tarkasteluajanjakso 2015−2016). Liikevaihdon kasvun painopiste on kuitenkin ollut erityisesti alan suuremmissa yrityksissä (100 henkeä työllistävät tai tätä suuremmat), mutta kasvua on lisäksi ollut myös 20−49 henkeä työllistävissä yrityksissä. Sen sijaan muissa kokoluokissa liikevaihto on laskenut. Tilastotiedon valossa alan mikro- ja pk-yritysten tilanteet ovat muuttuneet ja osin heikentyneet tarkasteluajanjaksolla 2015−2016. Pitkään jatkunut sote-valmistelu ja alan keskittymiskehitys ovat luoneet alalle epävarmuutta. Toisaalta kevään sosiaali- ja terveysalan pk-toimialabarometrissä (I/2018) alan pk-yritysten suhdanneodotukset ovat kuitenkin parantuneet viime syksyn arvioista, mitä voidaan pitää positiivisena indikaationa.

Lisätiedot:
toimialapäällikkö Terhi Tevameri, Varsinais-Suomen ELY-keskus, puh. 029 502 3075
hankepäällikkö Jaana Lappi, työ- ja elinkeinoministeriö, puh. 029 506 2658
kehittämispäällikkö Esa Tikkanen, työ- ja elinkeinoministeriö, puh. 029 50 63681